

ÚSTNÍ LIDOVÁ SLOVESNOST

Znaky :

ústní šíření mezi obyčejnými lidmi

neznámý (anonymní) autor

jednoduchý jazyk, obecná čj, nářečí

expresivita (citoslovce)

existuje více variant jednotlivých děl (důsledek ústního šíření)

Žánry :

1. poezie: ukolébavky, některé koledy, rozpočítávadla, dětské říkanky, lidové písně (milostné, o robotě, odvodech na vojnu, svatební, pohřební...), lidové balady...

příslloví, pořekadla, pranostiky

2. próza:

a)pohádky:

zlo x dobro (vítězí), dobrý konec, nadpřirozené bytosti (drak, vodník, kouzelník; princezna...), kouzla a kouzelné předměty, hl. hrdina musí překonat překážky, ustálený začátek a konec, oslavuje kladné lidské vlastnosti, dává mravní vzory a povzbuzení, že zlo bude poraženo

sběratelé českých lidových pohádek: K. J. Erben (Tři zlaté vlasy děda Vševěda, Zlatovláska...), B. Němcová (Sůl nad zlato...)

tvůrci umělých pohádek: K. Čapek, J. Žáček; H. Ch. Andersen, brá Grimmové

b)pověsti:

mají pravdivé jádro, vážou se na nějaké místo, postavu (pán hradu...), lidová etymologie (vysvětlení původu názvů)

c)bajky:

hlavními postavami jsou zvířata, která se chovají jako lidé

plyne z nich poučení (někdy explicitně vyjádřeno na konci či začátku textu)

Mýty (báje)

- zcela vymyšlené příběhy, které dávaly našim předkům odpovědi na základní otázky – jak vznikl svět, kde se na něm vzal člověk, co bude po smrti, jaký je původ přírodních jevů (Měsíc a jeho fáze, vznik řek, hor, pouští..., proč padá rosa...)
- vysvětlovali si tím to, co nemohli pochopit, pro ně to byla pravda, základní vědění kmene, návod k správnému jednání, zobecnění zkušenosti
- předávaly se ústně z generace na generaci nějakou autoritou (např. šaman), často při rituálu
- postupně zřetězeny do **mytologie** – jednotlivé národní mytologie : např. řecká, indiánská, eskymácká, slovanská, severská...
- pozdější mýty jsou hlavně o hrdinech s nadpřirozenými schopnostmi, o bozích, o vzniku národa (Praotec Čech)

VZNIK PÍSMO

- nejprve k praktickým a náboženským účelům (seznamy zboží, účty, magické formule, modlitby, oslavné nápisy...)
- nelze říct, které je nejstarší, vznikalo nezávisle v centrech starověké civilizace po celém světě

1. obrázkové (ideogramatické) písmo:

písmeno = znak pro konkrétní slovo (často opravdu odpovídalo reálné podobě označovaného), postupně se zjednodušovalo

klínové písmo – Sumerové ve starověké Mezopotámii, asi 4. tis. př. n. l., vyražené na hliněných destičkách

čínské znaky

hieroglyfy – starověký Egypt

2. hláskové písmo:

písmeno = znak pro hlásku (zvuk)

fénická abeceda – 1. hláskové písmo, starověcí Féničané, asi ve 12. st. př. n. l., 22 znaků, bez samohlásek

hebrejské abeceda (také bez samohlásek), řecká abeceda, arabská abeceda, hlaholice, cyrilice, azbuka, latinka ...

SUMERSKÁ LITERATURA (MEZOPOTÁMIE)

Epos o Gilgamešovi

- jedna z nejstarších dochovaných literárních památek – 3. tis. př. n. l.
- dochovaly se dvě neúplné verze psané **klínovým písmem** na hliněných destičkách
- jedná se vlastně o soubor sumerské mytologie – poprvé se tu objevuje příběh o potopě světa
- vládce bájného **města Uruk**, Gilgameš, je zčásti bůh a zčásti člověk – na počátku příběhu se ke svým poddaným chová krutě, nemilosrdně je nutí stavět vysoké hradby kolem města – poddaní si stěžují u bohů – ti na Gilgameše pošlou polodivokého člověka **Enkida** – G. s ním zápasí a boj dopadne nerozhodně – oba se spřátelí a vydávají se spolu zahubit netvora Chuvavu a pak i Nebeského býka – jako pomstu za to, že si G. nechce vzít bohyni Ištar, způsobí Ištar Enkidovi nemoc, na níž zemře – G. je zdrcen a vydává se do světa hledat pro sebe nesmrtelnost – i když je několikrát velmi blízko, nepodaří se mu to a vrací se zklamaný do Uruku – při příchodu vidí velké hradby a dojde mu, že **člověk se stává nesmrtelným svými činy**
- **epos**: složitý veršovaný příběh (epická poezie) o hrdinovi a o bozích, hodně vedlejších postav, děj psán rozvláčně, opakování veršů

HEBREJSKÁ LITERATURA

Starý zákon (1. část Bible)

- obsahuje 39 různorodých knih, které byly až ex post uspořádány do jednoho celku
- vznikl v průběhu 1. tisíciletí př. n. l.
- má mnoho neznámých autorů
- většina napsána hebrejsky (= jazyk Židů), zčásti dnes již zaniklou aramejštinou
- veškeré dění řízeno Bohem, který je krutý, přísný, trestající (celá pokolení)
- základní náboženská kniha judaismu (= židovské náboženství), od Židů ho přejalo do své věrouky pouze s velmi malými obměnami křesťanství, některým částem věří i muslimové → stavební kámen všech největších monoteistických náboženství

1. část: Tóra = Pět knih Mojžíšových = Pentateuch

- shrnuje mýty izraelských kmenů, předpalestinské období židovských dějin
- příběhy z úplného počátku světa (např. Stvoření světa, Adam a Eva, Kain a Ábel, Zkáza Sodomy a Gomory, Potopa světa, Stavba Babylónské věže...) až po odchod Židů z egyptského zajetí pod vedením Mojžíše a jejich příchod do Země zaslíbené (=Palestina, dnešní Izrael), (např. Desatero božích přikázání)

2. část:

- „dějiny“ židovského království (např. David a Goliáš, O moudrosti Šalamounově), konkrétně např. v První a druhé knize Samuelově, První a druhé knize královské...

+ Knihy proroků – předpovědi o budoucnosti Židů a o příchodu Mesiáše (spasitele), např. Izajáš, Jeremiáš, Eizechel...

3. část: Svaté spisy

- převážně duchovní lyrika a souhrn mravních ponaučení

- např. Žalmy, Přísloví, Kazatel

- Píseň písní: její autorství připisováno Šalamounovi, milostná lyrika, velmi obrazný jazyk

Nový zákon (2. část Bible)

- patří do **antické literatury**, protože vznikl až v průběhu 1. století našeho letopočtu

- psán starořecky

- skládá se z 27 knih od různých autorů

- definitivní podoba ustavena církevním koncilem až na počátku 4. století, tzv. kanonická verze

- základní věroučná kniha křesťanství, judaismus ho neuznává (na svého Spasitele stále čekají) a islám má Ježíše Krista za pouhého dalšího proroka

- hlavní postavou je Ježíš Kristus, považován křesťany za Spasitele (Mesiáše, Vykupitele), kterého předvíдали starozákonní proroci a který se obětoval pro spásu lidstva a vykoupil křesťany z prvotního hříchu

1. Evangelia: (řec. evangelion= dobrá zpráva)

- vyprávění o narození, životě, smrti a zmrtvýchvstání Ježíše Krista

- napsali je čtyři Ježíšovi apoštolové Matouš, Marek, Lukáš, Jan (např. Evangelium sv. Marka, Evangelium sv. Jana...), nicméně tyto čtyři verze příběhu se liší pouze v detailech

2. Skutky apoštolů:

- „životopisy“ apoštolů, zejména, co dělali po Ježíšově smrti; autorem je sv. Lukáš

3. Epištoly = Dopisy, Listy:

- výklad Ježíšova učení, který měl pomoci šíření křesťanství

- např. List Římanům, List Židům...

4. Zjevení sv. Jana = Apokalypsa:

- poslední část NZ, autorem je evangelista sv. Jan
- pojednání o definitivním zániku světa (7 ran nebeských, jezdci Apokalypsy), Posledním soudu a nastolení věčného ráje pro vzorné křesťany

VULGÁTA – 1. latinský překlad celé Bible od sv. Jeronýma

BIBLE KRALICKÁ – překlad celé Bible do češtiny, z 15. st.